

De hoofdstad op een blocnote Michail Boelgakov

Deze tekst verscheen in feuilletonvorm in Nakanune in Berlijn tussen december 1922 en maart 1923 en bevat sketches van het leven in Moskou op het hoogtepunt van de Nieuwe Economische Politiek. Vertaald door Carel Schouten.

Uit de archieven van
De meester en Margarita

<http://www.masterandmargarita.eu>

Webmaster

Jan Vanhellemont
Klein Begijnhof 6
B-3000 Leuven

+3216583866
+32475260793

De hoofdstad op een blocnote

I God Reparatie

Elke god is als zijn uiterlijk. Mercurius heeft bijvoorbeeld vleugeltjes aan zijn voeten. Hij is "Nepman" en schelm. Mijn lievelingsgod is god Reparatie, die zich in 1922 in Moskou heeft gevestigd, met een met kalk besmeerd schort om. Hij ruikt naar tabak. Hij heeft zich met zijn kwast tegen mij aangestreeken. En tot nu toe bewaar ik het spoor van zijn goddelijke aanraking op mijn herfstjas, waarin ik ook 's winters rondloop. Waarom? Nou ja, in het buitenland is het waarschijnlijk onbekend dat in Moskou een hele klasse bestaat die het modieus vindt om 's winters in herfstkledij rond te lopen. Tot deze klasse behoren de zogenaamde peinzende intelligentsia en de toekomstige intelligentsia: arbeidersfaculteiten en overigen. De laatste categorie heeft trouwens geen jas aan, maar een kort soort jekje.

Is dat koud?

Onzin. Je kunt er heel gemakkelijk aan wennen. Enfin, het was een gouden herfst, toen ik met een vriend van me, een specialist, een hotel uitliep. Beestachtig was de schitterende god daar actief. Er stonden schragen, van de muren liepen witte beekjes, en het rook lekker naar olieverbod.

En daar kreeg ik van hem een veeg.

De specialist snoof de verflucht gretig op en zei trots: Zoals u wilt. Wacht maar eens een jaartje, en u herkent Moskou niet meer terug. Nu gaan wij (met de klemtoon op dit woord) u laten zien, waartoe wij in staat zijn!

Jammer genoeg slaagde de specialist er niet in iets bijzonders te laten zien, omdat hij een week later het volgende slachtoffer van de "bolsjewistische terreur" werd.

En wel:

Hij werd naar Boetyrki¹ gestuurd.

Waarom is volslagen onbekend.

Zijn vrouw zegt hierover iets onduidelijks:

- Het is belachelijk! Er staat toch geen handtekening onder? Nee toch? Laten ze die handtekening maar zien.

Sidorov (of Ivanov, dat weet ik niet meer) is een schurk! Hij heeft het over twintig miljard. Ten eerste zijn het er vijftien.

En een handtekening is er daadwerkelijk niet (die specialist is geen idioot, echt waar!), en daarom wordt de specialist snel vrijgelaten. Maar dan zal hij echt eens iets laten zien, na kracht te hebben vergaard in Boetyrki.

De specialist is er echter niet, god Reparatie blijft achter. Misschien omdat hoeveel specialisten ook weggestuurd worden, er toch nog een ongelooflijke hoeveelheid overblijft (een precieze statistiek van mij komt op 1.000.000, niet minder!), of omdat je ook wel zonder specialisten kunt, maar niet zonder de ongebreidelde prachtige god – een stukadoor, schilder en metselaar, die aan het werk is. En zelfs nu is hij niet tot rust gekomen, alhoewel het al winter is en er zachte sneeuw valt.

Op Loebjanka, op de hoek van de Mjasnitskaja straat was er God weet wat: een soort uitgegraven kale plek, bedekt met bakstenen en glasscherven. En nu staat er een gebouw van weliswaar één verdieping, maar toch een gebouw! Een gebouw! De ruiten zijn heel. Alles zoals het hoort. Achter de ruiten is er weliswaar nog niets, maar aan de buitenkant prijkt al een opschrift in gouden letters: "Fournituren".

En in het algemeen gebeuren er wonderen voor je ogen. Glimmende deuren op de benedenverdiepingen worden plotseling beglaasd. Een dag of twee en achter de ruiten lichten lampen op, en... of de materialen komen in watervallen, of onder een groene lampenkap prijkt een hoofd, gebogen over de papieren. Ik weet niet waarom en ook niet welk hoofd het is, maar wat het doet, kan ik zeggen, ook zonder naar binnen te kijken:

¹ Een verbanningsoord

- Hij stelt een rooster samen voor overwerk. En ik zeg openhartig: materialen zijn goed, maar het hoofd is niet nodig.

Ze schrijven en schrijven maar... Maar daarmee kun je duidelijk niets doen.

Ik geloof: materialen en vaatwerk, paraplu's en overschoenen zullen tenslotte de kale ambtenaarshoofden verdringen. Het Moskouse landschap wordt verrukkelijk. Naar mijn smaak.

Genietend loop ik nu door de passages. De Petrovka en Koeznetsky branden in de schemering als vuren. En de onstuimige kleurengamma's achter de ruiten – de speelgoed-ambachtsmannetjes glimlachen.

Er gingen liften op en neer! Ik heb het vandaag zelf gezien. Heb ik het recht mijn ogen te geloven?

Dit seizoen hebben ze gerenoveerd, gestukadoord en gemetseld. In het volgende seizoen, zo geloof ik, gaan ze bouwen. In de herfst, door de als helse vlammen glimmende ketels met asfalt op de wegen, trilde ik van een vrolijk voorgevoel. Ze gaan bouwen, ondanks alles. Misschien is dit de fantasie van een rechtgelovig Moskoviet.

Volgens mij is jouw wil, zoals ik zie, de renaissance. Een Moskous huwelijksdicht.

Ik zing over jou, o god Reparatie.

II De ingeslapen intelligentsia

Ik heb in juni afscheid van hem genomen. Hij kwam toen bij mij, draaide zijn geurige peukje en zei somber:

- Welnu, ik heb de universiteit afgemaakt.

- Wel gefeliciteerd, dokter, antwoordde ik met medeleven.

De perspectieven voor een nieuwbakken dokter kunnen als volgt worden geschetst: in de gezondheidsafdeling zeiden ze "U bent vrij", in het huis voor studenten medicijnen zeiden ze "Mooi, u bent nu klaar, dus ga maar weer", in de klinieken, ziekenhuizen en dergelijke instellingen zeiden ze: "Inperking van het personeel".

Dit resulteerde over het algemeen in een totale uitzichtloosheid. Hij verdween vervolgens en verdronk in de Moskouse massa.

- Hij is er dus geweest, constateerde ik rustig, bezig met mijn eigen zaken (de zogenaamde "strijd voor het bestaan").

Ik streed tot aan de laatste dagen van november, en ik was van plan door te gaan met strijden, toen hij plotseling verscheen. Over zijn schouders hing een kaal vod (een vroegere studentenjas), maar daaronder keek een splinternieuwe broek naar buiten. Door een aristocratisch gestreken plooi bepaalde ik zonder fouten: gekocht op de Soecharjovka voor 75 miljoen.

Hij trok de huls van een injectiespuit en trakteeerde mij op een losse "Ira-sigaret".

Door verbazing getroffen wachtte ik op uitleg. Die volgde direct:

- Ik werk als sjouwer bij een coöperatief bedrijf. Weet je, het is zo'n mooi bedrijf. 6 vijfdejaarsstudenten en ik.

- Wat sjouwen jullie dan?!

- Meubilair de winkels in. Wij hebben voortdurend klanten.

- Hoeveel verdien je dan?

- Eh, in de afgelopen week 275 limoentjes.

Ik deed direct een berekening: $275 \times 4 =$ een miljard en honderd limoenen per maand!

- En de geneeskunde dan?

- Met de geneeskunde gaat het goed. Wij sjouwen een paar keer per week. De rest van de tijd ben ik in de kliniek en doe ik aan Röntgen.

- En een kamer?

Hij giechelde.

- Een kamer is er... Het is zo origineel gelopen, weet je... We brachten meubilair naar de woning van een zekere artieste. Zij vroeg mij verbaasd: Staat u mij toe te vragen wie u eigenlijk bent? U hebt zo'n intelligent gezicht. Ik zeg dat u dokter bent. Als je eens

gezien zou hebben wat er met haar gebeurde! Ze dronk thee en deed navraag. En waar woont u? zei ze. Ik zei dat ik nergens woonde.

Ze toonde zo'n medeleven, God geve haar gezondheid. Via haar kreeg ik een kamer bij haar kennissen. Er was één voorwaarde: dat ik niet zou trouwen!

- Wat is dat nou? Een artieste die zo'n voorwaarde stelt?

- Hoezo artieste... Heer des huizes en dame des huizes. Ze zeggen dat ze de kamer aan één persoon verhuren, maar in geen geval aan twee.

Verrukt door de sprookjesachtige successen van mijn vriend zei ik na een overpeinzing:

- Dus iedereen schreef: de bedorven intelligentsia, bedorven, want misschien is ze al dood. Na de revolutie werd een nieuwe, ijzeren intelligentsia geboren. Zij kan meubilair versjouwten, houtjes hakken en met Röntgen bezig zijn.

- Ik geloof, ging ik verder met een lyrische toon, dat ze niet verder verloren zal gaan. Ze zal overleven

Hij bevestigde door de benauwende wolken van die losse "Ira-sigaretten" heen:

- Hoezo verloren gaan. Wij zijn het er niet mee eens dat ze verloren zou gaan.

III Het bovennatuurlijke jongetje

Gisterochtend zag ik op de Tverstraat een jongetje. Achter hem aan liep een groep burgers van het mannelijk en vrouwelijk geslacht met de mond open; erachter reed een sliert lege wagens, zoals achter een overledene.

Vanaf de tegemoetkomende tram nr. 6 hingen passagiers die wezen met hun vingers naar het jongetje. Ik wil niets beweren, maar volgens mij huilde de appelverkoopster bij gebouw 73 van geluk, en de gapende chauffeur sneed de bocht af en kwam bijna op een perceel terecht. Ik hoefde slechts mijn ogen uit te wrijven om te begrijpen wat er aan de hand was.

Het jongetje had geen draagblad op zijn buik en brulde niet met woeste stem:

- "Van de ambassade", "Java-sigaretten", "Moersal-sigaretten"!!!

De krantenkar walst over iedereen heen.

Het jongetje rukte de geconcentreerde limoenen niet uit de handen van een ander jongetje en trapte zijn benen niet achteruit. Het jongetje had geen sigaret in zijn mond...

Het jongetje schold niet met grove woorden.

Het jongetje ging de tram niet in met schilderachtige lompen aan, en hij keek de verzadigde gezichten van de speculanten niet vals aan met de woorden:

- Geeft alstublieft... Om Christus' wil...

Neen, burgers. Dit unieke, voor het eerst mij tegemoetkomende jongetje, liep bezadigd schommelend zonder zich te haasten, met een schitterende comfortabele muts met oorwarmers op, en op zijn gezicht waren alle weldoeners geschreven die een jongetje van elf à twaalf jaar maar kon hebben.

Nee, het was geen jongetje.

Dit was een cherubijn van het zuiverste water, met warme handschoenen en viltlaarzen aan. En op zijn rug had de cherubijn een rugtas, waaruit de hoek van een smerig opgavenboek stak. Het jongetje ging naar de eerste klas op school om te léren.

Genoeg. Punt.

IV De triljonair

Ik ging naar de bekende Nepmannen. Ik had er genoeg van om bij de schrijvers te zijn. De bohème² is alleen mooi bij Murger, een rode wijn, dames... De Moskouse literaire bohème is onderdrukkend.

² noot: naam voor een verbond van schrijvers, schilders e.d.

Je komt, en of je wordt gevraagd op een kist te zitten met roestige spijkers, of er is geen thee, of er is thee, maar geen suiker, of in de kamer ernaast stookt een huisvrouw haar drank en daar glippen een paar mensen voorbij met opgezwollen gezichten, en jij zit als op een speldenkussen, omdat je bang bent dat ze komen om de opgezwollenen te arresteren en jou te grijpen of (het ergste van alles) de jonge dichters beginnen hun gedichten voor te lezen. De eerste, dan de tweede, en dan de derde... In een woord: onverdraaglijk.

De Nepmannen hadden het uitzonderlijk goed. Thee, citroenen, gebak, een kamermeisje. Overall rook het naar parfum, zilveren lepeltjes (opmerking voor de geschrokken buitenlander: platonische voldoening), op de piano speelt de dochter "Gebed van een dame", een bank, "wilt u niet met room", niemand leest gedichten, enz.

Het enige ongerief: in de weerkaatsing van de spiegels zit er een klein gaatje in je broek dat verandert in een groot gat ter grootte van een schoteltje en het gat moet met de handpalm afgedekt worden. En thee moet je roeren met de linkerhand. De huisvrouw zegt bekoorlijk glimlachend:

- U bent heel aardig en interessant, maar waarom koopt u geen nieuwe broek?

En meteen een muts...

Na dat 'meteen' verslikte ik me in de thee, en het gulden "Gebed van een dame" leek op de Danse Macabre.

Maar de bel weerklonk en die redde mij. Er kwam iemand aan voor wie alles verbleekte, zelfs de zilveren lepeltjes gingen op tweedehands rommel lijken. Aan de vinger van de binnengekomen man zat iets dat deed denken aan het kruis op de kathedraal van Christus de Verlosser bij avondrood.

- Negentig karaats... het kan niet anders dan dat hij hem van de kroon haalde, fluisterde mijn buurman mij toe – een dichter, een man die in versregels kostbare stenen heeft bezongen, maar door zijn wrede armoede had hij er geen idee van wat een karaat is. Door de steen, waarvan in alle richtingen kleurige stralen afketsten, door de manier waarop om de schouders van de dikke vrouw van de binnengekomen man een rood bontje gedrapeerd zat, door de manier waarop die man zijn ogen rap bewoog, raadde ik dat hier voor mij van alle Nepmannen dé Nepman stond, en nog waarschijnlijker van een trust³.

De huisvrouw werd rood en glimlachte met haar gouden kronen, ze stormde nader, schreeuwde en onderbrak daarmee "Gebed van een dame" op het meest interessante punt.

Daarna begon het geanimeerde theedrinken, waarbij de Nepman in het midden van de aandacht stond.

Ik was om de een of andere reden beledigd (om het feit dat hij Nepman is? Ben ik dan geen mens?) en ik besloot een gesprek aan te knopen. En dat deed ik met succes.

Hoeveel salaris ontvangt u? – vroeg ik aan de beheerder van de schat.

En direct werd ik van twee kanten onder tafel op mijn voeten getrapt. Op mijn rechervoet voelde ik de laars van de dichter (een scheve afgetrapte hak), en op mijn linkervoet de voet van de huisvrouw (een scherpe Franse hak).

Maar de rijkaard was niet beledigd. Integendeel, mijn vraag vleide hem om een of andere reden. Hij richtte voor even zijn ogen op mij, en daarbij bemerkte ik direct dat ze leken op twee tientjes van Odessa's werk.

- M... m... hoe zeg ik het u... eh... 't is niets. Twee, drie miljard, antwoordde hij, en stuurde mij bundels licht van zijn vingers.

- En hoeveel kost... - begon ik en jankte van de pijn.

- ... die, di... schee...?! – bracht ik uit, buiten mezelf, in plaats van "die diamanten ring".

Een scheerbeurt kost 20 limoenen, - antwoordde de Nepman verbaasd, en de huisvrouw richtte haar ogen op hem: "schenk geen aandacht aan hem. Hij is een idioot."

En onmiddellijk werd mij het zwijgen opgelegd. De huisvrouw kwetterde, maar dankzij mijn stralend initiatief bleef het gesprek steken in een limoenenmoeras.

Ten eerste verhief de dichter plotseling zijn armen en kreunde: - 20 limoenen! Ai ai ai! (Hij had zich in juni voor het laatst geschoren).

³ een organisatievorm ten tijde van de NEP

Ten tweede bracht de huisvrouw zelf iets ongerijmds uit over de omloop van geld in de trust.

De Nepman begreep dat hij zich bevond in het gezelschap van geldbaby's, en besloot ons op onze plek te zetten.

- Er komt een onbekende bij me in de trust, - begon hij, glimmend met zijn zwarte ogen - en hij zegt: ik neem van u voor 200 miljard aan waren. Ik betaal in wissels.

- Staat u mij toe, antwoordde ik, u bent een particulier, welke garantie krijg ik dat uw geachte wissels...

- Wel, alstublieft, antwoordde hij. Hij haalde zijn rekeningboekje te voorschijn. En wat denkt u, - de Nepman liet zijn blik glijden over de mensen aan tafel, - hoeveel hij op zijn staatsrekening had?

- 300 miljard? - riep de dichter uit (deze verdomde sansculotte had niet meer dan 50 limoenen in zijn handen.

- 800, - zei de huisvrouw.

- 940, - piepte ik bescheiden, met mijn voeten onder tafel.

De Nepman hield een artistieke pauze en zei:

- Drieëndertig triljoen

Toen viel ik flauw, wat er verder gebeurde weet ik niet.

Een opmerking voor de buitenlanders: een triljoen heet in de Moskouse trusten 1000 miljard. 33 triljoen wordt zo geschreven:

33 000 000 000 000

V De man in slipjas

Een opera van Zimin. "De Hugenoten". Net als "De Hugenoten" van 1903, 1913 en tenslotte ook van 1923!

Juist sinds 1913 heb ik "De Hugenoten" niet meer gezien. Mijn eerste indruk is dat je gek wordt. Twee gedraaide groene pilaren en een oneindige hoeveelheid blauwige heupen in tricot. Dan begint een tenor zoiets te zingen, dat je dadelijk met smart naar het buffet wilt en:

- Dienstoende burger, bier! ("Gewone mensen" heb je in Moskou nog niet.)

In je oren slaat een donderend "pief-paf!!" van Marcel, en in de hersenen de vraag: "Het zou beslist erg mooi zijn, als die Hugenoten de laatste stormachtige jaren niet uit het met een paddenkleuren versierde theater zouden worden weggeveegd!

Wat nou weggeveegd. In de parterre, de loges, in de galerijen is geen plekje meer vrij.

De blikken zijn geconcentreerd op de gele laarzen van Marcel. En Marcel zendt boze blikken naar de parterre en dreigt:

Wacht niet op genade,

Die komt niet...

Dreunende benedenetages.

De solisten zijn blauw geworden van de schmink, en snijden door de donderende massa van het koor en de koperblazers.

Het gordijn kruipt. Licht. Je wilt direct een boterham en een sigaret.

Het eerste is onmogelijk, want om boterhammen te eten, moet je een miljard of tien per maand verdienen. Het tweede is denkbaar.

Bij de garderobe tocht het, er hangt een rooksluier. In de foyer - geschuifel, kabaal, en het ruikt er naar goedkope parfum. De meest onrijpe zwaarmoedigheid komt na een sigaretje.

Alles is zoals het vijfhonderd jaar geleden was. Waarschijnlijk met uitzondering van de kostuums. Twijfelachtige jekjes, kale veldjassen.

"Wat zeg je me daarvan", dacht ik opletend, "het publiek is niet zo, ja niet zo...".

En ik dacht net dat ik een man gezien had bij de ingang van de parterre. Hij had een slipjas aan! Alles was piekfijn op zijn plaats. Een verblindend plastron, lang geleden gestreken broek, gelakte schoenen en tenslotte de slipjas zelf!

Hij zou de Franse komedie niet te schande maken. Allereerst dacht ik: is het geen buitenlander? Van hen kun je alles verwachten. Maar het bleek een van ons te zijn. Veel interessanter dan de slipjas was het gezicht van zijn eigenaar. Een uitdrukking van een neerslachtige bezorgdheid bedierf het wazige gelaat van de Moskoviet. In zijn ogen was het volledig helder: "Ja mijnheer, een slipjas. Nou en. Niemand heeft het recht commentaar te leveren. Er is geen decreet voor slipjassen".

En inderdaad raakte niemand de slipjasdrager aan, en zelfs wekte hij geen bijzonder scherpe nieuwsgierigheid op.

En hij stond stil, als een rots, en hij werd overspoeld door een stroom van jasjes en jekjes. Die slipjas intrigeerde mij zozeer dat ik zelfs de opera niet tot het einde hoorde. Ik had een vraag in mijn hoofd:

"Wat moet die slipjas betekenen? Is het een zeldzaamheid uit een museum te Moskou temidden van de veldjasjes van 1923, of draagt de slipjasdrager een zekere boodschap uit? Wat zou het. Over een halfjaar lopen we allemaal in slipjassen.

Denkt u dat het misschien een overbodige vraag is? Zeg dat niet...

VI Het biomechanische hoofd

...Noem me een vandaal

Ik heb die benaming verdiend.

Ik geef toe dat ik voor het schrijven van deze regels lang heb gearzeld. Ik was bang. Later besloot ik het te wagen.

Nadat ik me ervan overtuigd had dat "De Hugenoten" en "Rigoletto" mij niet meer boeiden, stortte ik me heftig op het avant-gardistische front. De oorzaak daarvoor was I. Ehrenburg, die het boek *En toch draait ze* had geschreven, en twee langharige Moskouse futuristen die in de loop van de week elke dag bij mij verschenen en mij bij de avondthee uitscholden voor "burgerman".

Het is niet prettig wanneer ze je dat woord voor de voeten werpen, en ik ging, ze kunnen me wat!

Ik ging naar het Gitis Theater naar de "*grootmoedige hoorndrager*" in de regie van Meierhold.

Hier ging het om: ik ben een arbeider, elk miljoen wordt mij via de nachtelijke slapeloosheid en het dagelijkse beestachtige rennen gegeven. Het theater is voor mij genieten, rust, vermaak, in één woord, alles wat je maar wilt, behalve de middelen om een nieuwe, goede neurasthenie op te lopen, des te meer daar er in Moskou tientallen mogelijkheden zijn zonder geld te hoeven besteden aan theaterkaartjes.

Ik ben I. Ehrenburg niet en ook geen dappere theatercriticus, maar oordeelt u zelf: in het geplukte, haveloze tochtige theater is in plaats van een podium een gat (van een gordijn is natuurlijk geen sprake). In de diepte is een kale bakstenen muur met twee graframen.

En voor de muur staat een bouwwerk. In vergelijking daarmee mag het project van Tatlin zich beschouwen als een voorbeeld van helderheid en eenvoud. Een paar vierkanten, hellende vlakken, balken, deurtjes en wielen. En op de wielen staan omgekeerd de letters "s ch" en "t e".

De timmerlieden van het theater lopen, net als thuis, heen en weer en lang zit je met de vraag of het bedrijf al begonnen is of niet.

Als het begint (daar kom je achter omdat er toch ergens van de zijkant op het podium licht opflitst), verschijnen er blauwe mensen (acteurs en actrices zijn allemaal in het blauw. De theatercritici noemen dit werkkleding. Ik zou ze naar de fabriek sturen, al was het maar voor een dagje of twee! Dan zouden ze er wel achterkomen wat werkkleding was!).

Het eerste bedrijf: een vrouw zoekt een blauwe jurk uit, en rijst van het hellende vlak op naar de plek waar vrouwen en mannen op zitten. De vrouw maakt het achterwerk van de man schoon met een kledingborstel. De vrouw klimt op de schouders van de man, en beschaamd bedekt ze haar benen met haar blauwe jurk.

- Het is biomechanica, - verduidelijkte m'n vriend mij. Biomechanica!!

De hulpeloosheid van die blauwe biomechanici, die in hun tijd geleerd hadden zoetelijke monologen uit te spreken, is buiten mededinging. En dat is, let op, twee stappen van het Nikitin-circus, waar clown Lazarenko het publiek verbijstert met zijn monsterachtige salto's!

Iemand krijgt er met een draaideur mistroostig van langs.

In de zaal is de stemming als op een kerkhof, bij het graf van de geliefde vrouw.

De wielen draaien en knerpen.

Na de eerste acte zegt de kapeldiener:

- Is het ons niet bevallen, mijnheer?

De glimlach was zo brutaal dat je hem van smart een bio-oorvijg zou willen geven.

- U bent te laat op de wereld gekomen, - zei de futurist tegen mij.

Nee, het was Meierhold die zich haastte met het op de wereld komen.

Meierhold is een genie!! – jankte de futurist. Ik ga daar niet tegenin. Het is heel goed mogelijk.

Laat hem een genie zijn. Het maakt mij niet uit. Maar men moet niet vergeten: de genie staat alleen, en ik ben een massa. Ik ben de toeschouwer. Het theater is voor mij. Ik wens te gaan naar een begrijpelijk theater.

Kunst van de toekomst!! – ze vlogen met hun vuisten op me af.

En als het van de toekomst is, laat dan Meierhold sterven en wedergeboren worden in de 21e eeuw. Dan wint iedereen, en om te beginnen hij zelf. Ze zullen hem begrijpen. Het publiek zal tevreden zijn met zijn wielen, hij zal zelf de erkenning van een genie ontvangen, en ik zal in mijn graf liggen, ik zal niet dromen van houten draaidingen.

In het algemeen naar de duivel met die mechanica. Ik ben moe.

VII Jaron

Ik werd van de biomechanische melancholie gered door de operette-artiest Jaron, en aan hem wijd ik met verhitte dankbaarheid deze regels. Na zijn eerste uitval naar de knieën van Graaf Luxemburg, hem daarbij op zijn schouder rakend, begreep ik wat dat verdomde woord "biomechanica" betekende. Toen de operette als een draaimolen galoppeerde rondom Jaron, als rondom een spil, begreep ik wat een echte klucht betekent.

Grime! Gestes! In de zaal is het een kabaal van jewelste! En je mag niet schateren. Dat is ondenkbaar.

Een belangeloze reclame voor Jaron, geloof me op mijn woord: een uitzonderlijk talent.

VIII Hoeveel kost het roken

Vanuit de chaos wordt op de een of andere manier orde geschapen. Sommigen vernemen daarvan in de kranten met aanzienlijke vertraging, en anderen door de bittere praktijk ter plaatse en in het proces van het tot stand komen van die orde.

Zo heeft bijvoorbeeld de Nepman, over wie ik nu zal vertellen, met de nieuwe orde kennisgemaakt op de gang van een luxe treinrijtuig op het Nikolajevski station.

Hij was over het geheel een gemoedelijk man, en het enige dat hem buiten zichzelf kon brengen, waren de bolsjewieken. Over de bolsjewieken kon hij niet rustig praten. Over de gouden valuta was hij rustig. Over spek was hij rustig. Over het theater rustig. Over de bolsjewieken – *kwat*. Ik denk dat wanneer een kleine portie van dat kwat over een konijn gesproken zou worden, het konijn er direct geweest zou zijn.

Twee gram zou voldoende zijn geweest om een eskadron van Boedjonnyj met paarden en al te vergiftigen.

Kwat had de Nepman veel, omdat hij rookte.

En toen hij de wagon instapte met zijn stevige koffer en om zich heen keek, vertrok zijn expressieve gezicht in een verachtelijke grijns.

- Hm... denk eens na, zei hij... of hij zei het niet zo zeer, maar hij knarste het – de beest hebben ze uitgehangen, vier jaar de beest uitgehangen. En ze hebben het plan opgevat netheid in te voeren! Waartoe, wordt gevraagd, moest dat allemaal kapot gemaakt worden?

En u vraagt of ik geloof dat er iets uitkomt? Vergeet het maar.

Het Russische volk is allemaal schorem. En iedereen spuugt er weer op! – sprak de slipjasdrager.

En in droefheid en vertwijfeling slingerde hij een peukje op de grond en stapte erop. En direct (God mag weten waar hij vandaan kwam – alsof hij uit de muur kwam) verscheen iemand met een kwitantieboekje in de hand en zei, terwijl hij daarmee het record van laconiek zijn brak:

- Dertig miljoen.

Ik ga het gezicht van de Nepman niet beschrijven. Ik was bang dat hij door een beroerte zou worden getroffen.

XXX

Wat een verhaal zeg, kameraden Berlijners. En u zegt "bolscheviki", "bolscheviki". Ik hou van orde.

XXX

Ik kom in het theater. Daar ben ik lang niet geweest. En overal hangen borden "roken is streng verboden". En ik denk, wat zijn dat nu voor wonderen: niemand rookt onder die borden.

...Hoe moet dat worden uitgelegd? Het werd heel eenvoudig uitgelegd, net zoals in het rijtuig...

Alleen iemand met een zwart baardje die het bord gelezen had en twee keer zoet inhaleerde toen een jongeman met een sympathiek, maar onbuigzaam voorkomen verscheen.

- Twintig miljoen.

De verontwaardiging van het zwarte baardje was onbegrensd. Het wenste niet te betalen. Ik wachtte op een uitbarsting van de kant van de sympathieke jongeman, die gemoedelijk speelde met de kwitanties. Er volgde geen enkele uitbarsting, maar achter de rug van de jongeman kwam zonder signaal van zijn kant (bolsjewistische trucs!) vanuit de lucht een politieagent.

Waarschijnlijk was het iets sprookjesachtigs.

De politieagent sprak geen woord, hij bleef stokstijf staan. Nee! Dit was gewoon een belichaming van een verwijt in grijze mantel met revolver en fluitje. Het zwarte baardje betaalde met bovennatuurlijke Hofmaniaanse snelheid.

En pas toen ging de engelbewaarder, die in plaats van vleugels achter zijn schouders een klein elegant geweer droeg, aan de kant, "en een goedmoedige proletarische glimlach schitterde op zijn gezicht" (zo schrijven jonge dames romans over de revolutie).

Het gebeuren met het zwarte baardje had zo'n uitwerking op mijn ziel die zo voor indrukken ontvankelijk was (ik heb het idee, dat het niet alleen op die van mij was), dat nu, waar ik ook zou komen, ik, alvorens naar een sigarenkoker te grijpen, zenuwachtig de muren bekijk; om te zien of er geen venijnig bordje op zit. En als het bord "streng

verboden" de Russische mens uitlokt te roken of te fluimen, dan nog ga ik daar voor geen goud roken en fluimen.

IX De gouden eeuw

De zekerheid van de Friedrichstrasse dat het over is met Rusland, deel ik niet, en het gaat zelfs nog verder: naarmate ik de Moskouse caleidoscoop langer gadesla, ontluikt in mij het voorgevoel dat alles "gevormd wordt" en wij nog even fijn kunnen leven.

Ik sta echter verder van de idee dat de gouden eeuw al is aangebroken.

Het lijkt mij om de een of andere reden dat hij niet eerder aanbreekt dan de orde, waarvan de symptomen zo helder tevoorschijn begonnen te komen in zulke ogenschijnlijk onbeduidende verschijningen, zoals al die antirook- en pruimtabak gebeurtenissen, en dat hij dan pas definitief wortel schiet.

Het GOEM⁴ met duizenden lichtjes en gladgeschoren winkelbedienden, glimmende portiers in de staatswinkels aan de Petrovka en de Koeznetski, "De bovenste jas uitdoen is verplicht" en dergelijke – dat zijn de fantastische schreden die naar het paradijs leiden, maar nog niet naar het echte paradijs.

Voor mij breekt het echte paradijs aan op hetzelfde moment, dat in Moskou de zonnebloempitten verdwijnen. Het is heel goed mogelijk dat ik een misbaksel ben dat de grote betekenis niet begrijpt van dat zuiver nationale product, zo eigen aan ons als kauwtabak voor fijne Amerikaanse helden van verbluffende films. Maar het is heel wel mogelijk dat de zonnebloempitjes doodgewoon afschuwelijk zijn, en dat ze dreigen ons te verdrinken in hun slijmerige schil.

Ik ben bang dat mijn idee wild en onbegrijpelijk overkomt op de verfijnde Europeanen. Ik zal het anders zeggen: vanaf het moment dat de zonnebloempitjes verbannen zijn, wordt het geloof in elektrificatie voor mij onveranderlijk, de treinen (150 kilometer per uur) en de algehele geletterdheid e.d., wat al ongetwijfeld het paradijs betekent.

Er rommelde een kleine hoop in mijn hart, nadat ik op de Tverstraat bijna onder de voet werd gelopen door een horde dames en jongetjes met draagkorven, die kreten slakend ergens heenvlogen.

- Doenka⁵! Kom op! Hij komt!

"Hij" bleek, zoals ik ook veronderstelde, een belichaming in het grijs, maar reeds niet meer van een verwijt, maar van razernij.

Burgers, dit is een heilige razernij. Ik groet haar.

Ze moeten verbannen worden, die zonnebloempitjes. Ze moeten worden verbannen. In het tegenovergestelde geval bouwen wij een snelle elektrische trein, en de Doenka's spugen schillen in het mechanisme, en de trein komt tot stilstand, en alles gaat naar de filistijnen.

X Het rode stokje

Er is geen noodlottiger vergissing, dan zich een raadselachtig Moskou in 1923 voor te stellen, afgedrukt in kleur.

Het is een spectrum. Lichteffecten zijn in Moskou verrassend. De contrasten zijn enorm. Doenka's en bedelaars (O mijn dood, dat zijn de Moskouse bedelaars! De NEP is geboren in lakschoenen, en meteen werd de verschrikkelijke geboren in gaten, met een nasale stem, en hij ging zitten op alle kruisingen, zeurde bij oprijlanen en kluisterde zich vast aan steegjes). Het moord en brand schreeuwen van de opgegraven koetsiers en het geluidloze geschuif van glimmende auto's, affiches met wereldlijke namen... en in een hokje op het Strastnaja Plein handelt de NEP in tijdschriften, en voert af en toe de

⁴ Staatswarenhuis

⁵ Naam van een meisje (pejoratief)

verplichting uit van een verkoopster die er met haar verstand niet bij is, het ongeletterde mens! Ik zweer het je, een ongeletterd mens!

Ik ging persoonlijk naar het hokje. Ik vroeg "Rusland", maar ze gaf me "Het Schip" (Het lettertype lijkt erop!). Verkeerd. Het mensje draaide rond in het hokje. Ze gaf me iets anders. Weer mis!

- Wat bent u nou, analfabeet? (Dat vroeg ik ironisch).

Weg met de ironie, moge de wanhoop zegevieren! Het mens was *werkelijk analfabeet*.

XXX

Moskou is een ketel, waarin nieuw leven wordt gekookt. Dat is erg moeilijk. Je moet er zelf in gekookt worden. Temidden van de Doenka's en de analfabeten wordt een nieuw, in alle hoeken van het bestaan doordringend, georganiseerd skelet geboren.

Wanhopig door dat mens met "Het Schip" in haar handen, wanhopig door de beestachtige koetsiers die ons onze collectieve moeder doen gedenken, wierp ik me op de Stolesjnikov steeg, en op de kruising met de Grote Dmitrovskaja zag ik juist koetsiers. Op de kruising was blijkbaar een hindernis.

Een rij bebaarde mannen op bokken was onbeweeglijk. Ik werd getroffen. Waarom dondert het niet van grove taal? Waarom rukken die vurige koetsiers zich niet los?

Mijn God! Een hindernis, wat een hindernis... Het enige dat de politieagent in zijn hand had was een rood stokje en hij verstijfde toen hij het ophief.

Maar de gezichten van de koetsiers! Daar was pas schittering aan af te lezen, zoals met Pasen.

En toen de politieagent een tram en twee auto's doorliet, en met zijn stokje zwaaide, en daar lief "Ga maar" aan toevoegde, op een manier die niet eigen is aan de *constables* en *Schutzmänner*, toen reden de koetsiers zo delicaat en voorzichtig weg, alsof ze geen gezonde Moskovieten vervoerden, maar zwaar gewonden.

XXX

In orde [...] geef ons een steunpunt, en wij verschuiven de aardbol.

De hoofdstad op een blocnote

Voor het eerst – de krant "Nakanunje" (de vooravond), 1922, 21 december (hst.I-II); 1923, 20 januari (hst. III-V); 9 februari (hst.V-VII); 1 maart (hst. VIII-XI).

Handtekening: "Michaïl Boelgakov"

Henry Murger (1822-1861) – Franse schrijver.

Zijn Scènes de la vie de Bohème werden de basis voor de opera van G. Puccini "Bohème" (1895) en R. Leoncavallo "Bohème" (1897)

Opera van Zimin – het operatheater Zimin, een privé-theater, georganiseerd in 1904 door de Russische theaterfiguur Sergej Ivanovitsj Zimin. Vanaf 1917 werkte Zimin er als directeur.

"De hugenoten" is een opera van G. Meyerbeer.

"Rigoletto" is een opera van G. Verdi.

"De grootmoedige hoorndrager" is een spektakel van Vs. Meierhold (1922) naar een toneelstuk van F. Krommelink.

Tatlin Vladimir Evgrafovitsj (1885 – 1953) is een Russische kunstschilder en graficus.

Lazarenko Vitalij Efimovitsj (1890-1939) is een clown, satiricus en een verdienstelijk artiest van de Russische Sovjetrepubliek, 1933.

Jaron Grigorij Markovitsj (1893 – 1963) is een operette-artiest, volksartiest van de Russische Sovjetrepubliek.

Boedjonnyj Semjon Michajlovitsj (1883 – 1973) is een commandant van de cavalerie van het Rode Leger ten tijde van de Burgeroorlog. Afkomstig uit een kozakkenfamilie.